

**Anna Rosa**

*Politechnika Koszalińska*

## **KORZYSTANIE Z USŁUG BANKOWYCH PRZEZ ROLNIKÓW POMORZA ŚRODKOWEGO**

*THE USE OF BANKING SERVICES BY FARMERS OF MIDDLE POMERANIA*

**Słowa kluczowe: rolnicy, produkty i usługi bankowe, Pomorze Środkowe**

*Key words: farmers, banking services, Middle Pomerania*

**Abstrakt.** Głównym celem opracowania była charakterystyka rolników jako nabywców produktów i usług bankowych oraz analiza czynników determinujących wybór banku przez rolników na Pomorzu Środkowym. Źródłem danych empirycznych były badania ankietowe, w formie wywiadu kwestionariuszowego przeprowadzonego z rolnikami z regionu Pomorza Środkowego. Stwierdzono, że wraz ze wzrostem wielkości gospodarstwa rolnego wzrastał odsetek rolników, którzy deklarowali korzystanie z usług i produktów bankowych, przy czym większość z nich (ponad 80% respondentów) korzystała z usług tylko jednego banku. Analiza wykazała również, że z usług i produktów bankowych korzystali chętniej rolnicy legitymujący się wykształceniem średnim lub wyższym.

### **Wstęp**

Współcześnie rolnicy muszą korzystać z usług bankowych, chociażby w związku z otrzymywaniem dopłat bezpośrednich lub z chęci alokacji osiągniętej nadwyżki finansowej albo pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania działalności rolniczej. Rolnicy to segment klientów, któremu banki przygotowały i oferują produkty bankowe odpowiednio dostosowane do jego potrzeb. W dużej mierze o powiązaniach rolników z bankami decydują cechy mikroekonomiczne, a w tym społeczno-osobowe i behawioralne [Kata 2011]. Specyficzne cechy rolnictwa oraz obszarów wiejskich mają zasadnicze znaczenie dla oferty usług finansowych, która jest adresowana do podmiotów zlokalizowanych właśnie na terenach wiejskich.

W warunkach gospodarki rynkowej rolnictwo jest słabszym partnerem wobec otoczenia pozarolniczego, ponieważ akumulacja nadwyżki kapitału odbywa się w nim wolniej niż w innych działaniach, przynoszących wyższą stopę rentowności [Zawojska 2008]. Identyfikacja bieżących i przyszłych potrzeb rolników z punktu widzenia banków staje się coraz istotniejszą kwestią. W związku z tym banki, aby sprostać wymaganiom konkurencyjnego rynku muszą cały czas go analizować i wyciągać wnioski, aby produkty i usługi, które oferują rolnikom, spełniały ich oczekiwania i były konkurencyjne.

Głównym celem opracowania jest charakterystyka rolników jako nabywców produktów i usług bankowych oraz analiza czynników determinujących wybór banku przez rolników.

### **Material i metodyka badań**

Dane potrzebne do realizacji założonego celu pozyskano za pomocą badań pierwotnych, które przeprowadzono w trakcie realizacji grantu badawczego pt.: *Wzrost i alokacja aktywów finansowych i rzeczowych rolników (przedsiębiorstw rolniczych i gospodarstw domowych) Pomorza Środkowego* (decyzja Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego nr 3577/B/H03/2011/40). Diagnozy związanej z korzystaniem przez rolników z produktów i usług bankowych dokonano przez zastosowanie metody sondażu diagnostycznego, który miał charakter pośredni, a narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety. Ankieta miała charakter anonimowy, składała się z 51 pytań i obejmowała informacje ogólne o gospodarstwie rolnym oraz informacje dotyczące usług i produktów bankowych, z których korzystali rolnicy.

Wybór respondentów do próby był dokonany przy wykorzystaniu nielosowej (nieprobabilistycznej) metody kuli śnieżnej (ang. *snowball samplig*). W badaniu, przeprowadzonym od listopada do grudnia 2012 roku, podjęto próbę przeprowadzenia 300 wywiadów z rolnikami prowadzącymi domowe gospodarstwo rolne na terenie Pomorza Środkowego<sup>1</sup>, do analizy zakwalifikowano 249 kwestionariuszy. W artykule materiał badawczy poddano analizie liczbowej i opisowej.

### Charakterystyka badanych rolników

Przeprowadzone badanie wykazało, że analizowane gospodarstwa rolne wykazywały duże zróżnicowanie obszarowe. W strukturze gospodarstw rolnych dominowały małe gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha i stanowiły one jedną czwartą ogólnej liczby analizowanych gospodarstw. Dużą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni od 20 do 50 ha (22% badanej próby), natomiast największe gospodarstwa, powyżej 100 ha użytków rolnych (UR) stanowiły zaledwie 4%, ale w ich użytkowaniu pozostawało 34% ogólnej powierzchni UR. Przeciętna powierzchnia ogólna wśród analizowanych gospodarstw rolnych funkcjonujących w regionie Pomorza Środkowego wyniosła 26,18 ha. Najmniejsze z analizowanych gospodarstw miało powierzchnię 1,19 ha, a największe 400 ha. Odchylenie standardowe grup obszarowych gospodarstw rolnych wyniosło 46,94, a współczynnik zmienności 179%, co świadczy o tym, że istnieje duża zmienność cechy (wielkość powierzchni gospodarstwa rolnego) w analizowanej próbie.

Ponad połowę badanych rolników (51%) stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym bądź zasadniczym zawodowym. Mniej było osób z wykształceniem średnim (21%) i średnim rolniczym (15%). Najmniej ankietowanych zadeklarowało wykształcenie niepełne średnie (1%). Niski poziom wykształcenia ludności rolniczej ma wieloletnie uwarunkowania historyczne [Wawrzyniak 2001]. Powstanie i rozwój systemu kształcenia rolników zostały zapoczątkowane później niż w innych grupach zawodowych. Z jednej strony, wynikało to z nadmiernej liczby rolników (przeludnienie agrarne), a z drugiej, niedoceniaenie wykształcenia jako czynnika warunkującego efekty gospodarowania w rolnictwie. Zakłada się, że luka edukacyjna między ludnością rolniczą i pozarolniczą może ulec zmianie, jeśli nastąpią pewne zmiany przede wszystkim systemowe, a także zmiany w strukturze agrarnej i koncentracji ziemi [Leszczyńska 2007].

Analiza danych wykazała, że korzystanie z produktów i usług bankowych jest powiązane z wielkością gospodarstwa rolnego oraz wykształceniem rolnika. Badanie zależności pomiędzy wielkością gospodarstwa rolnego a faktem korzystania przez rolnika z usług bankowych wykazało (przy wykorzystaniu testu V Cramera = 0,56), że istnieje między nimi silna zależność. Im większe gospodarstwo, tym częściej jego właściciele korzystali z usług bankowych. Ponadto, wśród badanych rolników z usług i produktów bankowych znacznie częściej korzystali rolnicy legitymujący się wykształceniem średnim lub wyższym [Rosa 2014].

### Wyniki badań

Rolnicy jeszcze kilka lat temu należeli do najmniej ubankowionych grup w polskim społeczeństwie, ale powołując się na badania NBP można stwierdzić, że sytuacja ta uległa zmianie, gdyż obecnie aż 83% rolników posiada konto w banku lub Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej [Kozłiński 2013]. W grupie rolników objętych badaniem w regionie Pomorza Środkowego dominowały osoby, które deklarowały, że korzystają z usług banku (93%). Najliczniejszą grupę 82,7% stanowili klienci jednego banku, 8% ankietowanych korzystało z usług dwóch banków, 2% z usług trzech banków, a jedynie 0,4% z oferty 4 banków. Wyniki badania wykazały również, że 63,4% respondentów korzystało z usług banku 8 lat i dłużej. Najmniejszą grupę stanowili rolnicy korzystający z banku krócej niż jeden rok.

<sup>1</sup> Pomorze Środkowe to obszar obejmujący byłe województwa koszalińskie i słupskie (obecne województwa zachodniopomorskie i pomorskie). Podregion koszaliński składa się z powiatów: białogardzki, drawski, kołobrzeczki, koszaliński, sławieński, szczecinecki, świniński, walecki i miasto na prawach powiatu – Koszalin. Natomiast podregion słupski obejmuje swoim obszarem powiaty: bytowski, człuchowski, lęborski, słupski i miasto na prawach powiatu – Słupsk [Zawadzka 2008].

W Polsce nadal dużo osób preferuje gotówkę i nie czuje potrzeby korzystania z usług banków, co znalazło potwierdzenie również w wynikach przeprowadzonego badania wśród rolników Pomorza Środkowego (6,8% respondentów). Wśród przyczyn niekorzystania z usług instytucji finansowych ankietowani najczęściej podawali: brak potrzeby, następnie zbyt wysokie koszty obsługi i fakt, że preferowali oni posiadanie gotówki.

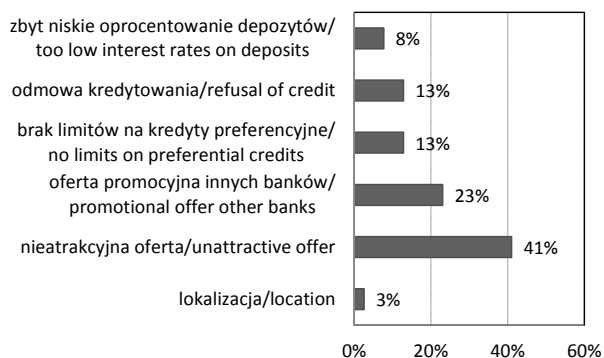
W literaturze przedmiotu najczęściej można spotkać się z opinią, że bankami, które są związane z kredytowaniem i obsługą rolnictwa są banki spółdzielcze [Kołodziej 2005, Kata 2012]. Działają głównie na rynku lokalnym, a ograniczenia podmiotowe i terytorialne banków spółdzielczych, które wynikają z ustawy, pośrednio przyczyniły się do lokalizacji oddziałów banków w małych miejscowościach, gdzie często placówka banku spółdzielczego jest jedyną placówką bankową [Rosa 2011]. Nie znalazło to jednak poparcia w wynikach przeprowadzonych badań. Większość ankietowanych (53%) korzystała z usług i produktów banków komercyjnych. Najczęściej korzystali oni z usług takich instytucji finansowych, jak Bank PKO BP S.A. oraz BZ WBK S.A. Dużą popularnością cieszyły się również Pekao S.A. oraz Alior Bank S.A.

W analizowanej grupie rolników Pomorza Środkowego większość nigdy nie dokonywała zmiany banku (81%). Natomiast analiza zgromadzonego materiału wykazała, że w grupie rolników, którzy dokonali zmiany banku największy odsetek (31%) stanowili rolnicy, którzy dokonali tej zmiany po 8 latach i 29% ankietowanych zadeklarowało, że nastąpiło to w ciągu 3-4 lat. Powody zmiany banku były uzależnione od indywidualnych decyzji rolników (rys. 1), przy czym najczęstszym czynnikiem wpływającym na zmianę banku była nieatrakcyjna oferta (41% wskazań).

Najbardziej popularnym produktem bankowym, z którego korzystali ankietowani rolnicy były konta bankowe (rachunki bieżące, rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe). Konta te posiadali wszyscy ankietowani rolnicy (rys. 2). Znaczna część (63%) korzystała z bankowości elektronicznej, z karty debetowej (65%) oraz z rozliczeń bezgotówkowych (50%). W pozycji „inne produkty i usługi” rolnicy najczęściej wymieniali kredyt gotówkowy, kredyt ratalny oraz kredyt hipoteczny.

Analiza zgromadzonego materiału wykazała również, że przeważająca część respondentów nie zamierza korzystać z nowych produktów i usług bankowych. Osoby, które wskazały taką możliwość najczęściej wymieniali: lokaty terminowe (29%), nowy rachunek bankowy (28%) oraz bankowość elektroniczną (21%). Ponadto badani rolnicy Pomorza Środkowego okazali się lojalni, ponieważ w przeważającej większości (96%) skorzystaliby z oferty w tym samym banku (zaledwie 4% wybrałaby ofertę produktów bankowych w nowym banku).

Badania prezentowane w literaturze wskazują, że na wybór banku wpływ ma wiele czynników, a każdy z nich ma dla poszczególnych osób różne znaczenie, dlatego najczęściej jest to kwestia subiektywnych odczuć klienta [Kata 2003]. Ankietowani rolnicy wskazali powody, które były dla nich najważniejsze spośród następujących: (A) opinia o banku, reputacja i wiarygodność banku, (B) wieloletnia współpraca z bankiem – przyzwyczajenie, (C) dogodnie położenie placówki i miejsca parkingowe, (D) brak innego banku w okolicy, (E) godziny otwarcia placówki bankowej, (F) kondycja finansowa banku, (G) przyjazny stosunek pracowników banku, (H) elastyczność i uwzględnianie indy-



Rysunek 1. Struktura badanych rolników Pomorza Środkowego według wskazanego powodu zmiany banku

Figure 1. The structure of the surveyed farmers of Middle Pomerania according to the indicated due to changes in the bank

Źródło: opracowanie własne

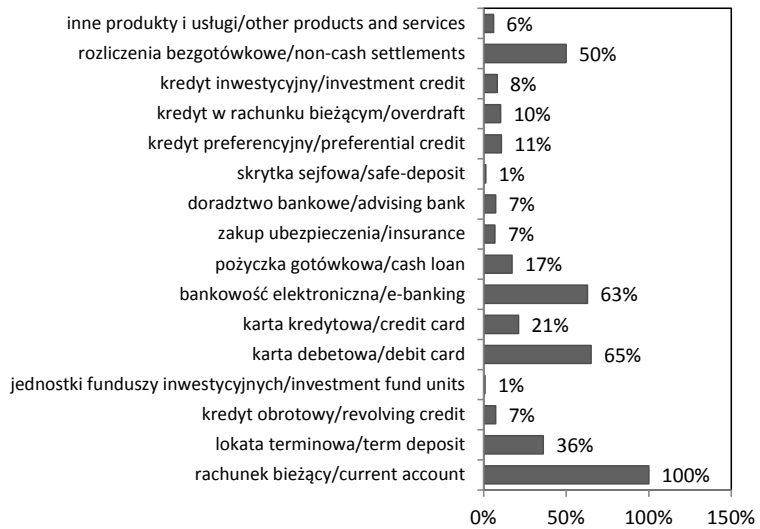
Source: own study

Rysunek 2. Struktura badanych rolników Pomorza Środkowego według korzystania z produktów i usług bankowych

Figure 2. The structure of the surveyed farmers of Middle Pomerania according to the use of banking products and services

Źródło: opracowanie własne

Source: own study



widualnych potrzeb klienta, (I) zakres oferowanych usług, (J) szybkość dokonywanych rozliczeń, terminowość, (K) wysokość opłat i prowizji, (L) reklama banku, (Ł) dostępne materiały reklamowe, (M) liczba stanowisk obsługi i ich czytelne oznaczenie (tab. 1).

Najczęściej respondenci ocenili ważność czynnika nadając mu wartość 4. Dla ankietowanych rolników największe znaczenie przy wyborze banku miały: opinia o banku, szybkość dokonywanych rozliczeń, terminowość oraz wysokość opłat i prowizji (mediana = 5). Największe zróżnicowanie wśród badanych rolników (w skróconym obszarze zmienności) wywołały czynniki: brak innego banku w okolicy, dostępne materiały reklamowe oraz reklama banku. Czynniki te miały dla respondentów najmniejsze znaczenie (mediana = 3). Należy również zaobserwować duże

Tabela 1. Czynniki mające wpływ na wybór banku przez badanych rolników Pomorza Środkowego – analiza za pomocą miar pozycyjnych

Table 1. Factors affecting the choice of the bank by the surveyed farmers of the Middle Pomerania – analysis using positional measures

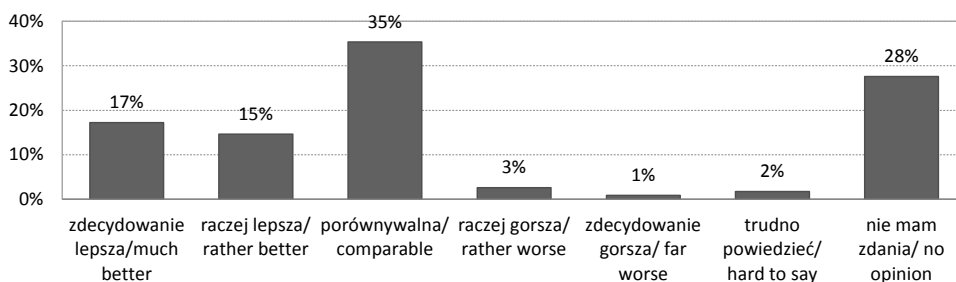
Wyszczególnienie/ Specification	Czynniki/Factors													
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	Ł	M
N ważnych/ N important	218	229	215	210	213	210	215	210	211	211	213	205	207	210
Mediana/Median	5	4	4	3	4	4	4	4	4	5	5	3	3	4
Moda/Moda	5	5	5	1	4	5	4	5	5	5	5	3	3	5
Liczność/ Multiplicity	139	102	75	54	64	87	86	83	84	130	124	55	65	72
Odchylenie ćwiartkowe Q/ Deviation quartered	0,5	0,5	1	1,5	0,5	0,5	0,5	1	0,5	0,5	0,5	1	0,5	1
VQ Współczynnik zmienności/ Coefficient of variation [%]	10	12,5	25	50	12,5	12,5	12,5	25	12,5	10	10	33,3	16,7	25

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

zróznicowanie respondentów w ocenie czynników, takich jak: brak innego banku w okolicy oraz reklama banku (współczynniki zmienności wyniosły odpowiednio 50% i 33,3%).

Badani rolnicy przedstawili także opinię na temat, czy oferta banku i usług, z których korzystali są korzystniejsze niż w innych bankach (rys. 3). 35% ankietowanych rolników wskazało, że oferta ich banku w porównaniu do ofert innych banków jest porównywalna, 17% podkreśliło, że jest zdecydowanie lepsza, a zaledwie 1% stwierdziło, że jest zdecydowanie gorsza. Zdecydowana większość ankietowanych rolników (74%), poleciłaby osobom trzecim bank, z którego usług korzysta. 13% respondentów nie miało zdania, 3% stwierdziło, że trudno powiedzieć, a 9% nie polecało instytucji finansowej, której jest klientem. Wśród głównych przyczyn, dla których nie polecano swojego banku, 49% ankietowanych wskazało zbyt wysokie koszty obsługi i mało atrakcyjną ofertę. Najmniejsze znaczenie dla respondentów stanowiła niedogodna lokalizacja banku (1%) oraz brak podjętych przez bank działań promocyjnych.



Rysunek 3. Opinia badanych rolników Pomorza Środkowego na temat oferty bankowej  
Figure 3. Opinion of the surveyed farmers of the Middle Pomerania on banking services

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

## Podsumowanie i wnioski

Wyniki przeprowadzonego badania umożliwiły określenie preferencji rolników w stosunku do korzystania z usług i produktów bankowych. Spośród badanych rolników z usług bankowych korzysta 93% respondentów i jednocześnie zdecydowana większość ankietowanych (ponad 80%) korzysta z usług tylko jednego banku. 53% badanych rolników Pomorza Środkowego korzysta z usług banków komercyjnych (najczęściej wskazywano Bank PKO BP S.A., BZ WBK S.A., Pekao S.A. oraz Alior Bank). Zbadana zależność między powierzchnią gospodarstwa rolnego oraz wykształceniem rolnika a faktem korzystania z produktów bankowych, wykazała, że wraz ze wzrostem wielkości gospodarstwa rolnego wzrastał odsetek rolników, którzy deklarowali korzystanie z usług i produktów bankowych. Analiza wykazała również, że z usług i produktów bankowych korzystali chętniej rolnicy legitymujący się wykształceniem średnim lub wyższym. Zakres korzystania przez rolników z usług i produktów bankowych ogranicza się najczęściej do posiadania rachunku bankowego i karty debetowej. Można ponadto również zaobserwować, że ankietowani znacznie chętniej gromadzili oszczędności w formie lokat bankowych niż zaciągali kredyty.

Opinia o banku, reputacja i jego wiarygodność oraz szybkość dokonywanych rozliczeń to najczęściej wskazywane przez rolników czynniki mające wpływ na wybór banku. Duże znaczenie dla rolników – klientów zarówno banków komercyjnych, jak i spółdzielczych, miała także wysokość opłat i prowizji. Przeprowadzone badania wykazały również, że większość z badanych rolników nie zamierza korzystać z nowych produktów bankowych, a jeśli tak, to w przeważającej większości (96%) osoby te skorzystałyby z oferty w tym samym banku, z którego już korzystają i który poleciliby osobom trzecim.

## Literatura

- Kata R. 2003: *Rola banków spółdzielczych w finansowaniu rolnictwa regionu podkarpackiego*, Uniwersytet Rzeszowski, Wyd. Oświatowe FOSZE, Rzeszów.
- Kata R. 2011: *Korzystanie z usług bankowych przez rolników indywidualnych w Polsce*, J. Agribus. Rural Dev., nr 4(22), 88.
- Kata R. 2012: *Procesy globalizacji finansowej a dostęp gospodarstw rolnych do usług bankowych*, *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, z. 29, 137.
- Koźliński T. 2013: *Zwyczajne płatnicze Polaków*, NBP, Departament Systemu Płatniczego, Warszawa, 27.
- Leszczyńska M. 2007: *Zmiany w poziomie wykształcenia gospodarstw domowych związanych z rolnictwem*, *Nierówności społeczne i a wzrost gospodarczy*, z. 11, 287-297.
- Rosa A. 2011: *Banki spółdzielcze jako instytucje finansujące działalność rolniczą w Polsce*, [w:] A. Szczęgowska (red.), *Bankowość spółdzielcza*, CeDeWu, Warszawa, 189-203.
- Rosa A. 2014: *Rolnicy Pomorza Środkowego na rynku usług bankowych*, [w:] *Wzrost i alokacja aktywów finansowych i rzeczowych rolników (przedsiębiorstw rolniczych i gospodarstw domowych) Pomorza Środkowego*, Wydawnictwo Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2014, 229-259.
- Wawrzyniak B. 2001: *Luka edukacyjna barierą procesu integracji polskiej wsi i rolnictwa z Unią Europejską*, *Wieś i Rolnictwo*, nr 3, 142-159.
- Zawadzka D. (red.). 2008: *Pomorze Środkowe – społeczeństwo, wieś, gospodarka. Wybrane problemy*, PWE Koszalin.
- Zawojńska A. 2008: *Uwarunkowania i kanały finansowania rolnictwa*, [w:] *Ekonomika i organizacja gospodarki żywnościowej*, Warszawa, nr 65, 96.

## Summary

*The aim of the article is to show the characteristics of the farmers of the Middle Pomerania as customers of banking products and services. This paper shows an analysis of the factors determining the choice of the bank by the farmers. The sources of empirical data were surveys, in the form of a questionnaire interview conducted with farmers from the region of Middle Pomerania. It has been found that with the increase in farm size increased the percentage of farmers who declared the use of banking services and products, and in the majority of them (over 80% of respondents) used the services of only one bank. The analysis also showed that of banking services and products likely to use farmers with secondary or higher education.*

Adres do korespondencji  
dr Anna Rosa  
Politechnika Koszalińska  
Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Finansów  
ul. Kwiatkowskiego 6e, 75-343 Koszalin  
tel. (94) 343 91 64  
e-mail: [anna.rosa@tu.koszalin.pl](mailto:anna.rosa@tu.koszalin.pl)